

Radosław Flejszar, Małgorzata Malczyk-Herdzina,
Michał Babiarczyk, Bartek Barański, Adam Borowiec,
Oskar Kraciński, Katarzyna Śmierchalska¹

POSTĘPOWANIE GRUPOWE – ZAGADNIENIA WYBRANE

Wprowadzenie

Ustawa z 17 grudnia 2009 r. o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym² wprowadziła do polskiego postępowania cywilnego nową, wcześniej w nim niewystępującą instytucję. Postępowanie grupowe nie ma w polskim systemie prawnym żadnej tradycji. Twórcy projektu ustawy, zdając sobie sprawę z powyższej okoliczności i uzasadniając celowość uregulowania postępowania grupowego poza k.p.c., podnieśli, że „ta nowa instytucja postępowania cywilnego wymaga sprawdzenia w praktyce”, a „zdobyte w ten sposób doświadczenia mogą doprowadzić do zmian w jej regulacji”³. Oceniając regulacje ustawy jeszcze przed jej wejściem w życie, nie można – z oczywistych względów – odnosić się do praktyki. Jednak już na tym etapie nie ulega wątpliwości, że zmiana niektórych przepisów ustawy będzie w przyszłości niezbędna.

¹ Uczestnicy seminarium magisterskiego z postępowania cywilnego (IV r. prawa, studia stacjonarne).

² Dz. U. z 2010 r., nr 7, poz. 44, dalej powoływana jako ustawa. Ustawa ta wejdzie w życie 19 lipca 2010 r.

³ Zob. Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym, druk sejmowy nr 1829.

Wprowadzenie postępowania grupowego miało na celu stworzenie możliwości rozstrzygnięcia wielu podobnych spraw różnych podmiotów w jednym postępowaniu. Z jednej strony chodziło o zapewnienie szerszego dostępu do sądu w sytuacjach, w których dochodzenie roszczenia w takim postępowaniu jest dla zainteresowanego korzystniejsze niż indywidualne występowanie z własnym powództwem. Ma to znaczenie przede wszystkim w sprawach, w których wartość przedmiotu sporu jest na tyle niska, że występowanie na drogę sądową jest nieracjonalne lub nieopłacalne. W takim przypadku – w realiach polskiego wymiaru sprawiedliwości – potencjalny powód najczęściej rezygnuje z wniesienia sprawy do sądu. Instytucja postępowania grupowego, w które podmiot nie będzie bezpośrednio zaangażowany (będzie je prowadził reprezentant grupy), powinna w związku z tym doprowadzić do zwiększenia efektywności ochrony sądowej. Czynniki ekonomiczne ma również istotne znaczenie z punktu widzenia interesu wymiaru sprawiedliwości. Rozpatrywanie wielu podobnych spraw w jednym postępowaniu prowadzi do odciążenia sądów oraz do zmniejszenia kosztów postępowania (np. ze względu na wspólne postępowanie dowodowe). Nie bez znaczenia jest również ujednoczenie rozstrzygnięć w podobnych sprawach. W państwach członkowskich Unii Europejskiej, w których funkcjonuje analizowana instytucja, zwraca się uwagę na jej znaczenie dla poprawienia funkcjonowania wspólnego rynku poprzez podniesienie bezpieczeństwa prawnego konsumentów. Na ocenę polskiej regulacji z tego punktu widzenia jest jeszcze za wcześnie. Wydaje się jednak, że – przynajmniej początkowo – nie będzie ona spełniać takiej funkcji. Mało prawdopodobne jest również, że w związku z instytucją powództwa grupowego pełnomocnicy zawodowi będą dopuszczali się takich nadużyć, jak w przypadku amerykańskiej *class action*⁴.

Definicja i warunki dopuszczalności postępowania grupowego

Definicję postępowania grupowego zawiera art. 1 ust. 1 ustawy, zgodnie z którym ustawa ta normuje sądowe postępowanie cywilne w sprawach, w których są dochodzone roszczenia jednego rodzaju co najmniej 10 osób, oparte na tej samej lub takiej samej podstawie faktycznej. Brzmienie przytoczonego przepisu nawiązuje niewątpliwie do treści art. 72 § 1 k.p.c. zawierającego definicję współuczestnictwa materialnego i formalnego. Stanowi on, że kilka osób może

⁴ W Stanach Zjednoczonych słuszne w swej istocie dążenie do wyrównania szans konsumentów w walce z wielkimi koncernami przemysłowymi w praktyce zostało wypaczone. Pozwani przedsiębiorcy – chcąc uniknąć dużych strat finansowych – dążyli za wszelką cenę do zawarcia ugody, a pełnomocnicy członków grupy, negocjując warunki ugody, koncentrowali się przede wszystkim na własnym wynagrodzeniu. W konsekwencji zawierane ugody były niekorzystne dla członków grupy, którzy nie uzyskiwali pełnego zaspokojenia swoich roszczeń. Szerzej na ten temat zob. P. Pogonowski, *Postępowanie grupowe: ochrona prawna wielu podmiotów w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2009.

w jednej sprawie występować w roli powodów lub pozwanych, jeżeli przedmiot sporu stanowią:

- 1) prawa lub obowiązki im wspólne lub oparte na tej samej podstawie faktycznej i prawnej (współuczestnictwo materialne);
- 2) roszczenia lub zobowiązania jednego rodzaju, oparte na jednakowej podstawie faktycznej i prawnej, jeżeli ponadto właściwość sądu jest uzasadniona dla każdego z roszczeń lub zobowiązań z osobna, jak też dla wszystkich wspólnie (współuczestnictwo formalne).

W uzasadnieniu projektu ustawy została przytoczona pierwotnie projektowana treść art. 1 ust. 1 ustawy, zgodnie z którą postępowaniem grupowym jest sądowe postępowanie cywilne w sprawach, w których są dochodzone przez co najmniej 10 osób roszczenia jednego rodzaju oparte na jednakowej podstawie faktycznej lub prawnej, jeżeli istotne okoliczności faktyczne uzasadniające żądanie są wspólne dla wszystkich roszczeń.

Analizując wyżej przytoczone regulacje, należy stwierdzić, że postępowanie grupowe – w przeciwieństwie do współuczestnictwa materialnego i formalnego – dotyczy wyłącznie sytuacji, w których grupa występuje po stronie powodowej (wynika to ze sformułowania „...w sprawach, w których są dochodzone...”). Definicja ustawowa wyklucza więc możliwość formowania się grupy po stronie pozwanej (np. w sytuacji, gdy w stosunku do jednej osoby większa liczba podmiotów dopuści się podobnego czynu niedozwolonego). Roszczeniami jednego rodzaju są roszczenia majątkowe albo niemajątkowe. Najczęściej w grę wchodzić będzie kategoria roszczeń majątkowych, tj. roszczenia pieniężne (do tej kategorii nawiązują wprost przepisy ustawy). Roszczenia niemajątkowe (niepieniężne) mogą być dochodzone w analizowanym postępowaniu np. w sytuacji, gdy duża grupa osób zostanie poszkodowana wskutek skażenia środowiska przez przedsiębiorcę prowadzącego działalność w zakresie eksploatacji kopalin⁵. Kolejnym warunkiem określonym w art. 1 ust. 1 ustawy jest dochodzenie roszczeń opartych na tej samej (tj. identycznej, tożsamej) lub takiej samej (tj. podobnej, jednakowej) podstawie faktycznej. W odróżnieniu od pierwotnego (projektowanego) brzmienia omawianego przepisu jego obowiązująca treść zawiera wyłącznie odniesienie do podstawy faktycznej roszczeń (pominięto podstawę prawną). Podstawa ta jest „ta sama lub taka sama”, a nie „jednakowa”. Usunięto także warunek, że „istotne okoliczności faktyczne uzasadniające żądanie są wspólne dla wszystkich roszczeń”. Oceniając celowość odejścia przez ustawodawcę od pierwotnych założeń projektowanej regulacji, należy przytoczyć fragment uzasadnienia projektu ustawy. Stwierdzono w nim, że „korzystając z doświadczeń

⁵ Zasady odpowiedzialności w sprawach z zakresu ochrony środowiska, w których dochodzone są roszczenia oparte na cywilistycznej konstrukcji czynu niedozwolonego, regulują przepisy ustawy z 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jedn. Dz. U. z 2008 r., nr 25, poz. 150 z późn. zm.). Szerzej na ten temat zob. R. Flejszar, *Postępowanie w sprawach gospodarczych. Komentarz*, wyd. 2, Warszawa 2007, s. 69-71, i powołana tam literatura.

związanych z instytucją współuczestnictwa formalnego, projektodawca przesądza, że więź istniejąca między osobami – członkami grupy – ma być oparta na jednakowej podstawie faktycznej (np. korzystanie z usług jednego banku, kuracja tym samym medykamentem, zamieszkiwanie w strefie oddziaływania zakładu) albo na jednakowej podstawie prawnej, a ponadto zachodzić musi tożsamość istotnych okoliczności faktycznych uzasadniających poszczególne roszczenia podmiotów (np. związanie umową o przewóz i uczestniczenie w jednym wypadku drogowym)⁶.

Aktualne brzmienie art. 1 ust. 1 ustawy nawiązuje zarówno do współuczestnictwa materialnego (ta sama podstawa faktyczna), jak i do współuczestnictwa formalnego (taka sama⁶ podstawa faktyczna). Równocześnie instytucja postępowania grupowego ma być alternatywą dla instytucji współuczestnictwa czynnego (po stronie powodowej), ale wyłącznie w sytuacji, gdy roszczeń jednego rodzaju będzie dochodziła grupa co najmniej 10 osób. Nie wiadomo, jakimi przesłankami kierował się ustawodawca, przyjmując taką liczbę, a nie np. 50 osób. Bardziej racjonalne rozwiązanie w tym zakresie przyjęte zostało np. w ustawodawstwie amerykańskim⁷, które nie określa minimalnej ani maksymalnej liczby członków grupy, wymagając jednak, aby była ona na tyle liczna, że niemożliwe będzie współuczestnictwo wszystkich podmiotów w postępowaniu. Wydaje się, że w przypadku 10 i więcej osób dochodzących roszczeń jednego rodzaju, opartych na jednakowej podstawie faktycznej i prawnej, nie będzie przeszkód do zastosowania instytucji współuczestnictwa formalnego. Do współuczestnictwa formalnego może dojść zarówno z inicjatywy samych stron (na wniosek powoda), jak i z inicjatywy sądu, który na podstawie art. 219 k.p.c. może zarządzić połączenie kilku oddzielnych spraw toczących się przed nim w celu ich łącznego rozpoznania lub także rozstrzygnięcia, jeżeli są one ze sobą w związku lub mogły być objęte jednym pozwem.

Zastrzeżenia budzi również dopuszczenie postępowania grupowego w sprawach, w których dochodzone są roszczenia oparte na tej samej (tożsamej) podstawie faktycznej. Tożsamość podstawy faktycznej zachodzi w praktyce wyłącznie w sytuacjach, gdy kilka podmiotów jest stroną jednego stosunku prawnego (np. gdy kilka osób wspólnie występuje jako najemca jednego lokalu – jest stroną jednego stosunku najmu). Ponadto jeżeli zachodzi tożsamość podstawy faktycznej, to nie ma potrzeby ujednociania wysokości roszczeń pieniężnych, o którym mowa w art. 2 ustawy. Ostatnią wreszcie wątpliwością, jaka nasuwa się w związku z treścią art. 1 ust. 1 ustawy, jest pytanie o zasadność pominięcia w nim roszczeń jednego rodzaju opartych na tej samej lub takiej samej podstawie praw-

⁶ Zastąpienie zawartego w pierwotnie projektowanej treści art. 1 ust. 1. ustawy słowa „jednakowej” słowami „takiej samej” nic nie zmienia – pojęcia te mają identyczne znaczenie. Chodzi o podstawę faktyczną podobną zewnętrznie, „taką samą”, ale nie „tę samą” (tożsamą, identyczną).

⁷ Przesłanki *class action* zostały określone w regule 23 Federal Rules of Civil Procedure.

nej. W praktyce jeżeli wchodzi w grę ta sama lub taka sama podstawa faktyczna (np. ten sam lub podobny czyn niedozwolony), to równocześnie odpowiada jej ta sama lub taka sama podstawa prawna (np. art. 415 k.c.). Istnienie wspólnej podstawy faktycznej lub prawnej dochodzonych roszczeń jest jednym z warunków dopuszczalności amerykańskiej *class action* i było przewidziane jako warunek dopuszczalności dochodzenia roszczeń w postępowaniu grupowym w pierwotnej wersji projektu omawianej ustawy.

Postępowanie grupowe może być stosowane w sprawach „o roszczenia o ochronę konsumentów” (tj. do dochodzenia roszczeń konsumenckich), z tytułu odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny oraz z tytułu czynów niedozwolonych, z wyjątkiem roszczeń o ochronę dóbr osobistych. Zakres przedmiotowy postępowania grupowego został w systemach prawnych, w których omawiana instytucja występuje, ukształtowany w różny sposób (art. 1 ust. 2 ustawy). W praktyce największe znaczenie ma możliwość dochodzenia roszczeń konsumenckich, przewidziana w ustawie.

Wszczęcie postępowania grupowego nie wyłącza możliwości dochodzenia swych roszczeń przez osoby, które nie przystąpiły do grupy lub z niej wystąpiły (art. 1 ust. 3 ustawy). Z istoty omawianej instytucji wynika, że przeciwko temu samemu pozwanemu nie może toczyć się równocześnie kilka postępowań grupowych, spełniających warunki z art. 1 ust. 1 ustawy. Osoby, które nie złożyły oświadczeń o przystąpieniu do grupy przed złożeniem pozwu ani po dokonaniu ogłoszenia w trybie art. 11 ustawy, nie mogą utworzyć kolejnej grupy. Mogą one natomiast dochodzić swych roszczeń w indywidualnych postępowaniach. Natomiast możliwość wystąpienia z grupy wchodzi w grę wyłącznie do momentu wydania przez sąd postanowienia co do składu grupy. Po wydaniu tego postanowienia oświadczenie członka grupy o wystąpieniu z grupy jest bezskuteczne (art. 17 ust. 3 ustawy).

Liczne wątpliwości wywołuje wymóg ujednoczenia wysokości roszczeń pieniężnych członków grupy, o którym stanowi art. 2 ust. 1 i 2 ustawy. Zgodnie z pierwszym z wymienionych przepisów postępowanie grupowe w sprawach o roszczenia pieniężne jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy wysokość roszczenia każdego członka grupy została ujednoczona przy uwzględnieniu wspólnych okoliczności sprawy. Natomiast art. 2 ust. 2 ustawy dopuszcza możliwość ujednoczenia wysokości roszczeń w podgrupach, liczących co najmniej 2 osoby. Ujednoczenie roszczeń – z oczywistych względów – nie wchodzi w grę odnośnie do roszczeń niemajątkowych (niepieniężnych)⁸. W uzasadnieniu projektu ustawy stwierdzono, że „w przypadku gdy w postępowaniu grupowym ma być dochodzone roszczenie o zasądzenie kwoty pieniężnej, członkowie grupy muszą zgodzić się na ryczałtowe określenie wysokości należnego im odszkodowania,

⁸ Trudno byłoby ujednoczyć np. roszczenia dotyczące przywrócenia środowiska do stanu pierwotnego.

tzn. na jego ujednoczenie (standaryzację), rezygnując z ewentualności dochodzenia swojego roszczenia indywidualnie i z jego zaspokojenia w szerszym zakresie”. Powstaje w tym miejscu pytanie, jak należy rozumieć kryterium ujednoczenia zawarte w art. 2 ust. 1 ustawy, tj. wymóg, aby następowało ono „przy uwzględnieniu wspólnych okoliczności sprawy”. Użycie terminu „wspólnych” sugeruje nawiązanie do terminu „tożsamych”⁹. Jeżeli jednak roszczenia każdego z członków grupy byłyby tożsame, to nie byłoby potrzeby ich ujednoczenia. Należy w związku z tym przyjąć, że ujednoczenie roszczeń następuje – wbrew literalnemu brzmieniu przepisu – przy uwzględnieniu nie tyle wspólnych, co podobnych okoliczności sprawy. Jeżeli rozbieżności między wysokością roszczeń w grupie są na tyle duże, że członkowie grupy nie mogą się porozumieć co do ich ujednoczenia, konieczne jest ujednoczenie w podgrupach. Minimalna liczba członków podgrupy – tj. 2 osoby – może wydawać się zbyt niska z punktu widzenia celowości ujednoczenia roszczeń (np. w grupie liczącej 500 członków może być 250 podgrup). Ustawodawca nie precyzuje jednoznacznie, do kiedy ma nastąpić ujednoczenie roszczeń i czy jest ono dopuszczalne już w toku postępowania. W tym miejscu niezbędne jest wskazanie stadiów, na jakie – zgodnie z uzasadnieniem do projektu ustawy – dzieli się postępowanie grupowe. W ramach omawianego postępowania wyróżnia się:

- 1) postępowanie w przedmiocie dopuszczalności postępowania;
- 2) ustalenie zakresu podmiotowego i przedmiotowego sprawy, dochodzonej przez co najmniej 10 podmiotów, kończące się postanowieniem sądu w przedmiocie składu grupy;
- 3) rozpoznanie sprawy kończące się wydaniem orzeczenia w sprawie istoty sprawy;
- 4) wykonanie orzeczenia, w tym w zakresie kosztów postępowania.

W treści pozwu w postępowaniu grupowym muszą być m.in. wskazane zasady ujednoczenia wysokości roszczeń członków grupy lub podgrup oraz określona wysokość roszczenia każdego z członków grupy lub podgrup¹⁰. Przystąpić do grupy można również później, po uprawomocnieniu się postanowienia o rozpoznaniu sprawy w postępowaniu grupowym, w terminie wyznaczonym przez sąd w ogłoszeniu o wszczęciu postępowania grupowego (art. 11 ustawy). Zgodnie z art. 12 zd. 1 ustawy w oświadczeniu o przystąpieniu do grupy uprawniony powinien określić swe żądanie oraz wskazać okoliczności uzasadniające żądanie, a także przynależność do grupy oraz przedstawić dowody. W powyższym przepisie nie ma mowy o wskazaniu okoliczności uzasadniających przynależność do określonej podgrupy (jeżeli takie podgrupy już istnieją). Oznacza to, że ujednoczenie wysokości roszczeń w podgrupach (zarówno istniejących wcześniej, jak

⁹ Jak już była mowa wyżej, w przypadku gdy dochodzone roszczenia są oparte na tej samej (tożsamej) podstawie faktycznej, nie zachodzi potrzeba ich ujednoczenia.

¹⁰ O dodatkowych elementach pozwu w postępowaniu grupowym będzie mowa poniżej.

i nowo utworzonych) może nastąpić również na etapie późniejszym. Należy jednak przyjąć – mimo braku wyraźnej regulacji w tym zakresie – że do ujednoczenia wysokości wszystkich roszczeń musi dojść najpóźniej przed wydaniem przez sąd postanowienia w przedmiocie składu grupy. W oparciu o treść art. 15 ustawy można bronić poglądu, że takie ujednoczenie musi nastąpić już przed wyznaczeniem przez sąd pozwanemu terminu na podniesienie zarzutu co do członkostwa określonych osób w grupie lub podgrupach.

Ze względu na okoliczność, że w konkretnym przypadku ujednoczenie roszczeń pieniężnych każdego z członków grupy może okazać się niemożliwe, na pozytywną ocenę zasługuje regulacja art. 2 ust. 3 ustawy. Zgodnie z tym przepisem w sprawach o roszczenia pieniężne (tj. w sprawach o zapłatę) powództwo może ograniczać się do żądania ustalenia odpowiedzialności pozwanego. W takim przypadku powód nie jest obowiązany wykazywać interesu prawnego w ustaleniu. Wydanie wyroku ustalającego odpowiedzialność pozwanego nastąpi w sytuacji, gdy okoliczności dotyczące poszczególnych członków grupy są na tyle zróżnicowane, że nie jest możliwe ujednoczenie wysokości roszczeń poszczególnych osób. Wyrok uwzględniający powództwo o ustalenie odpowiedzialności nie rozstrzyga o wysokości roszczeń poszczególnych członków grupy. Po jego uprawomocnieniu się każdy z członków grupy może dochodzić przysługującego mu roszczenia w indywidualnym procesie. Powyższy wyrok wydany w postępowaniu grupowym ma więc prejudycjalne znaczenie dla późniejszych procesów indywidualnych, w których powodowie wykazują jedynie wysokość swoich roszczeń (kwestia odpowiedzialności pozwanego jest już przesądzona). Wyrok uwzględniający powództwo o ustalenie odpowiedzialności pozwanego nie jest wyrokiem wstępnym w rozumieniu art. 318 k.p.c., gdyż kończy on postępowanie grupowe w pierwszej instancji, podczas gdy po wydaniu wyroku wstępnego (przesądzającego pozytywnie zasadę) sąd zarządza bądź dalszą rozprawę, bądź jej odroczenie¹¹. Regulacja art. 2 ust. 3 ustawy ma charakter szczególny w stosunku do art. 189 k.p.c. Według tego ostatniego przepisu powód musi wykazać swój interes prawny w wytoczeniu powództwa o ustalenie. Możliwość wytoczenia powództwa o świadczenie wyklucza bowiem istnienie interesu prawnego we wniesieniu powództwa o ustalenie. W uzasadnieniu projektu ustawy podniesiono, że „wykazywanie interesu prawnego w tym przypadku jest zbędne, albowiem zawsze chodzi tylko o to, że członkowie grupy chcą mieć możliwość dochodzenia swoich roszczeń o świadczenie indywidualnie”.

¹¹ W takim przypadku konieczne jest późniejsze wydanie wyroku w sprawie spornej wysokości żądania (jeżeli dojdzie do uprawomocnienia się wyroku wstępnego).

Postępowanie w przedmiocie dopuszczalności postępowania grupowego

Sprawy w postępowaniu grupowym rozpoznaje i rozstrzyga sąd okręgowy w składzie 3 sędziów zawodowych. Przekazanie postępowania grupowego do właściwości rzeczowej i funkcjonalnej sądu okręgowego uzasadniono rangą spraw rozpoznawanych w tym postępowaniu oraz jego znaczeniem dla ochrony praw podmiotowych lub interesów członków grupy. Niezależnie od słuszności powyższych argumentów należy stwierdzić, że na uwzględnienie zasługuje postulat – zgłoszony w opinii Narodowego Banku Polskiego do projektu ustawy – aby w związku z treścią jej art. 3 dokonać zmiany art. 17 k.p.c., regulującego właściwość rzeczową sądu okręgowego.

Ze względu na okoliczność, że w skład grupy może wchodzić znaczna liczba podmiotów (nawet kilkanaście tysięcy), polski ustawodawca – kierując się koniecznością zapewnienia sprawnego przebiegu postępowania – wprowadził zasadę reprezentacji grupy. Zgodnie z art. 4 ustawy powództwo w postępowaniu grupowym wytacza reprezentant grupy, którym może być osoba będąca członkiem grupy albo powiatowy (miejski) rzecznik konsumentów w zakresie przysługujących mu uprawnień. Reprezentant grupy jest więc stroną procesową (powodem) i tylko jemu – a nie członkom grupy¹² – przysługuje czynna legitymacja procesowa. Określenie podmiotów, które mogą być reprezentantami grupy, jest zbyt wąskie i nieprecyzyjne. Wynika z niego, że powiatowy (miejski) rzecznik konsumentów może być reprezentantem grupy wyłącznie w sprawach o ochronę interesów konsumentów (art. 63³ k.p.c.) oraz że reprezentantem takim nie może być ani prokurator, ani organizacja społeczna, o której mowa w art. 61 k.p.c. Wyraźne wyłączenie zastosowania przepisów ogólnych o udziale prokuratora i organizacji społecznych (art. 7 i 8 k.p.c.) zawiera art. 24 ustawy. Relacje procesowe między reprezentantem grupy a członkami grupy zostały uregulowane na zasadzie subrogacji. Reprezentant prowadzi postępowanie w imieniu własnym, ale na rzecz wszystkich członków grupy. Natomiast członkowie grupy nie posiadają przymiotu strony w postępowaniu grupowym. Powyższa konstrukcja jest jednak niespójna. Po pierwsze – w sytuacji, gdy reprezentant grupy jest zarazem członkiem grupy, występuje on w podwójnej roli. W stosunku do swojego roszczenia występuje on bowiem we własnym imieniu i na własną rzecz. W zależności od tego, kim będzie reprezentant grupy, będzie można go traktować wyłącznie jako stronę w znaczeniu procesowym – w przypadku miejskiego (powiatowego) rzecznika konsumentów – albo jako stronę w znaczeniu procesowym, a zarazem (w odniesieniu do własnego roszczenia) jako stronę w znaczeniu materialnoprawnym (podmiot, któremu przysługuje roszczenie materialnoprawne). Jeżeli więc reprezentantem grupy jest jej członek, to dochodzi do połączenia w jednej osobie roli strony procesowej (w odniesieniu do wszystkich – nie wyłączając

¹² Chodzi o sytuacje, gdy reprezentant nie jest równocześnie członkiem grupy.

reprezentanta – członków grupy) oraz roli strony stosunku materialnoprawnego (wyłącznie w odniesieniu do reprezentanta). Pozycja reprezentanta grupy łączy w sobie elementy dwóch koncepcji strony procesowej, ściśle związanych z problematyką przedmiotu procesu¹³.

Na reprezentancie grupy ciąży szereg obowiązków związanych z zebraniem grupy, uzgodnieniem zasad uczestnictwa w grupie czy ustaleniem wynagrodzenia adwokata lub radcy prawnego. Jak podniesiono w uzasadnieniu projektu, ustawodawca celowo nie ingeruje w relacje między członkami grupy a jej reprezentantem, pozostawiając je umowie zainteresowanych podmiotów. Treść tej umowy może być ukształtowana dowolnie (w granicach zasady swobody umów). Powinna ona również regulować sposób zebrania środków pieniężnych, które będą niezbędne do pokrycia opłat związanych ze wszczęciem postępowania oraz na ewentualną kaucję. Osoba reprezentanta ma zatem istotne znaczenie dla właściwego prowadzenia sprawy i dla ochrony członków grupy, co zostało mocno zaakcentowane w uzasadnieniu projektu ustawy. W związku z powyższym przepisy ustawy o postępowaniu grupowym przewidują możliwość zmiany reprezentanta grupy (wskutek jego zaniedbań albo zdarzeń losowych). Na wniosek więcej niż połowy członków grupy sąd może dokonać zmiany reprezentanta. Wniosek powinien wskazywać proponowanego reprezentanta grupy oraz zawierać jego oświadczenie o wyrażeniu zgody na bycie reprezentantem. Sąd wydaje postanowienie na posiedzeniu niejawnym (art. 18 ust. 1 ustawy). Przepis nie limituje dopuszczalnej liczby składanych wniosków o zmianę reprezentanta grupy. W konsekwencji może to doprowadzić do wielokrotnej zmiany reprezentanta, co będzie mogło przelożyć się na znaczące wydłużenie czasu rozpoznania sprawy. Nie bez znaczenia jest i to, że w przypadku złożenia wniosku o zmianę reprezentanta grupy po wydaniu wyroku, bieg terminu do zaskarżenia wyroku nie może skończyć się wcześniej niż z upływem dwóch tygodni od uprawomocnienia się postanowienia o zmianie reprezentanta (art. 18 ust. 3 ustawy). Niesolidny powód (lub członkowie grupy) mogą zatem poprzez składanie wniosków o zmianę reprezentanta podjąć próbę nieuprawnionego przedłużenia terminu do wniesienia apelacji. Po rozpoznaniu wniosku grupy o zmianę reprezentanta sąd wydaje postanowienie. Może to być postanowienie uwzględniające wniosek (postanowienie o zmianie reprezentanta grupy) albo postanowienie odmawiające uwzględnienia wniosku (ustawa nie precyzuje, czy w takim stanie rzeczy sąd wniosek oddala, odrzuca czy też wydaje postanowienie o odmowie zmiany reprezentanta grupy). Pewne jest tylko to, że postanowienie sądu zapadłe po rozpoznaniu wniosku o zmianę reprezentanta nie jest zaskarżalne. O ile brak legitymacji reprezentanta grupy do wniesienia zażalenia na postanowienie sądu w przedmiocie wniosku o zmianę reprezentanta nie budzi zastrzeżeń, o tyle niedopuszczalność

¹³ Według pierwszej z tych koncepcji przedmiotem procesu jest roszczenie procesowe, a według drugiej – roszczenie materialnoprawne. Więcej na ten temat zob. niżej, w uwagach dotyczących art. 19 i art. 20 ustawy.

zaskarżenia wyżej wymienionego postanowienia przez grupę budzi wątpliwości. Skoro ustawodawca zdecydował o dopuszczeniu do udziału w tym incydentalnym postępowaniu podmiotu, który nie korzysta z przymiotu strony procesowej (tzn. grupy), być może winien on rozważyć, czy podmiot ten nie powinien być wyposażony w środek zaskarżenia postanowienia zapadłego po rozpoznaniu jego własnego wniosku procesowego. Podnieść należy, że niedopuszczalność wniesienia przez grupę zażalenia na postanowienie sądu zapadłe po rozpoznaniu wniosku o zmianę reprezentanta może prowadzić do nieodpowiedniej reprezentacji grupy, co z kolei przyczynić się może do braku należytej ochrony interesów grupy w postępowaniu grupowym. Widoczne w przepisach ustawy postrzeganie niedopuszczalności zaskarżenia analizowanych postanowień sądu jako „wentyla bezpieczeństwa” zapobiegającego przedłużaniu postępowania grupowego nie wydaje się właściwe.

Ze względu na konieczność zapewnienia profesjonalizmu w prowadzeniu postępowania mającego na celu ochronę praw lub interesów członków grupy, którzy nie biorą osobiście udziału w postępowaniu, nie budzi zastrzeżeń wprowadzenie w postępowaniu grupowym przymusu adwokacko-radcowskiego (art. 4 ust. 4 ustawy). Powyższy warunek jest spełniony, jeżeli powód (tj. reprezentant grupy) jest adwokatem lub radcą prawnym (nie musi on wówczas ustanawiać profesjonalnego pełnomocnika). Na trwałość przymusu adwokacko-radcowskiego nie ma wpływu nawet zmiana reprezentanta grupy, gdyż nie powoduje ona wygaśnięcia udzielonego w postępowaniu pełnomocnictwa (art. 18 ust. 2 ustawy). Co ciekawe, ustawodawca nie rozstrzygnął sytuacji, w której dojdzie do bezzasadnego uchylecia się strony powodowej spod przymusu adwokacko-radcowskiego. Wprawdzie w zakresie nieuregulowanym w ustawie stosuje się przepisy ustawy z 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, w tym przepis art. 130 § 5 (art. 24 ust. 1 ustawy), jednakże zgodnie z jego dyspozycją jedynie pisma procesowe sporządzone z naruszeniem art. 87¹ k.p.c. podlegają zwrotowi bez wzywania do usunięcia braków, chyba że ustawa stanowi inaczej. Tak więc art. 130 § 5 k.p.c. nie znajduje w ogóle zastosowania w postępowaniu grupowym.

Rozwiązaniem wzorowanym na regulacji amerykańskiej (tzw. *success fee*), dotychczas niestosowanym w polskim postępowaniu cywilnym, jest możliwość określenia wynagrodzenia pełnomocnika zawodowego w stosunku do kwoty zasądzonej na rzecz powoda, z ograniczeniem do 20% tej kwoty (art. 5 ustawy). Należy podkreślić, że reprezentant grupy, zawierając umowę z adwokatem lub radcą prawnym, nie ma obowiązku, a jedynie możliwość ustalenia wynagrodzenia w taki sposób. Niezależnie od powyższego wynagrodzenia – mającego dla pełnomocnika charakter premii za wygranie sprawy – umowa musi przewidywać wynagrodzenie pełnomocnika ustalone na zasadach ogólnych.

Reprezentant grupy – jako powód – wnosi pozew do właściwego miejscowo sądu okręgowego. Niezależnie od warunków ogólnych wynikających

z art. 126 i n. w zw. z art. 187 k.p.c. pozew w postępowaniu grupowym powinien zawierać:

- 1) wniosek o rozpoznanie sprawy w postępowaniu grupowym;
- 2) wskazanie, że spełnione zostały przesłanki z art. 1 ust. 1 ustawy, a w przypadku roszczeń pieniężnych także wskazanie zasad ujednoczenia wysokości roszczeń członków grupy lub podgrup;
- 3) w przypadku roszczeń pieniężnych określenie wysokości roszczenia każdego z członków grupy lub podgrup;
- 4) oświadczenie powoda o tym, że działa on w charakterze reprezentanta grupy.

Do pozwu muszą być również załączone oświadczenia członków grupy o przystąpieniu do grupy i wyrażeniu zgody w sprawie reprezentanta grupy oraz umowa reprezentanta grupy z pełnomocnikiem, określająca sposób wynagrodzenia pełnomocnika (art. 6 ust. 1 i 2 ustawy). Powyższe oświadczenia – będące załącznikami do pozwu – muszą mieć formę pisemną (zwykłą). Są to oświadczenia co najmniej 10 „pierwotnych” członków grupy. Kolejni członkowie mogą przystąpić do grupy w terminie wyznaczonym przez sąd w ogłoszeniu o wszczęciu postępowania grupowego (dokonanym w sposób określony w art. 11 ustawy). Ze względu na powyższą możliwość, a także wobec braku regulacji w tym zakresie należy opowiedzieć się za stanowiskiem, że w okresie pomiędzy wniesieniem pozwu a wydaniem postanowienia w przedmiocie rozpoznania sprawy w postępowaniu grupowym (zgodnie z art. 10 ustawy) nie jest możliwe przystąpienie do grupy kolejnych osób. Za takim poglądem przemawiają w szczególności względy ekonomii procesowej. Nie jest bowiem celowe podejmowanie kolejnych czynności procesowych po wniesieniu pozwu (tj. analizowanie oświadczeń kolejnych osób o przystąpieniu do grupy) w sytuacji, gdy następnie może dojść do wydania postanowienia o odrzuceniu pozwu ze względu na okoliczność, że sprawa nie podlega rozpoznaniu w postępowaniu grupowym. Wprowadzenie dodatkowych wymogów pozwu w postępowaniu grupowym jest uzasadnione szczególnym charakterem omawianej instytucji i nie budzi zastrzeżeń.

Po doręczeniu pozwu pozwanemu, na jego żądanie sąd może zobowiązać powoda do złożenia kaucji na zabezpieczenie kosztów procesu (art. 8 ust. 1 ustawy). Powyższe żądanie pozwany może zgłosić najpóźniej przy pierwszej czynności procesowej. Wniosek taki będzie zazwyczaj zawarty w odpowiedzi na pozew bądź – jeżeli pozwany tej odpowiedzi nie wniósł – zgłoszony na rozprawie, na której sąd rozstrzygnie o dopuszczalności postępowania grupowego. Nie do końca zrozumiała jest regulacja art. 8 ust. 2 zd. 2 ustawy, zgodnie z którą pozwany nie ma prawa domagać się złożenia kaucji, jeżeli uznana przez niego część roszczenia wystarcza na zabezpieczenie kosztów. Nie wiadomo, w jaki sposób pozwany może na tym etapie postępowania oszacować jego przewidywane koszty, o których rozstrzyga sąd dopiero w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie. Z kolejnego przepisu (art. 8 ust. 3 ustawy) wynika, że sąd oznaczy termin

złożenia kaucji, nie krótszy niż miesiąc, oraz jej wysokość, mając na względzie prawdopodobną sumę kosztów, które poniesie pozwany. Kaucja – składana w gotówce – nie może być wyższa niż 20% wartości przedmiotu sporu. Nie wiadomo więc także, na jakiej podstawie sąd wyliczy prawdopodobną wysokość kosztów, które poniesie pozwany. Wydaje się, że w przypadku wątpliwości w tym zakresie najprostszym rozwiązaniem będzie ustalenie kaucji w maksymalnej wysokości. Jednak takie rozwiązanie może przynieść odwrotny skutek niż zakładane przez ustawodawcę zapewnienie szerszego dostępu do sądu. Członkowie grupy mogą ze względu na konieczność zapłaty tak wysokiej kaucji zrezygnować z dochodzenia swoich roszczeń. Ze względu na możliwość żądania przez pozwanego – na podstawie art. 8 ust. 4 ustawy – dodatkowego zabezpieczenia, jeżeli w toku sprawy okaże się, że wysokość kaucji nie wystarcza na zabezpieczenie kosztów procesu, sądy powinny w praktyce unikać ustalania kaucji w maksymalnej wysokości. Konieczne będzie w każdym konkretnym przypadku znalezienie równowagi pomiędzy interesem pozwanego, w odniesieniu do którego kaucja stanowi instrument zabezpieczający przed pochopnym i niesłusznym pozywaniem go, a interesem członków grupy. Najpoważniejsze zastrzeżenia budzi jednak konstrukcja prawna sugerująca, że pozwany zabezpiecza swoje koszty na uznanej przez siebie części roszczenia¹⁴. Nie wiadomo, w jaki sposób to zabezpieczenie miałyby następować. Nie wchodzi tu w szczególności w grę jakiegokolwiek potrącenie (choćby ze względu na okoliczność, że o wysokości kosztów i ostatecznym wyniku sprawy rozstrzyga sąd w wyroku kończącym postępowanie).

Po bezskutecznym upływie wyznaczonego przez sąd terminu do złożenia kaucji sąd na wniosek pozwanego odrzuci pozew lub środek odwoławczy, orzekając o kosztach jak w przypadku cofnięcia pozwu (art. 8 ust. 5 ustawy). Na postanowienie w przedmiocie kaucji, które może być wydane na posiedzeniu niejawnym, przysługuje zażalenie (art. 8 ust. 6 ustawy). Niezłożenie przez powoda na żądanie pozwanego kaucji w postępowaniu grupowym stanowi przyczynę odrzucenia pozwu na wniosek pozwanego. Jest to wyjątek od ogólnej zasady, zgodnie z którą odrzucenie pozwu następuje z urzędu (z art. 199 k.p.c.)¹⁵. Niezależnie od tego, że regulacja art. 8 ust. 5 ustawy powinna być analogiczna jak obecna regulacja kaucji aktorycznej (tj. że pozwany powinien zgłosić wniosek o zabezpieczenie kosztów, a w konsekwencji niezłożenia przez powoda kaucji w wyznaczonym terminie sąd powinien odrzucić pozew z urzędu), należy zwrócić uwagę na sprzeczność między treścią art. 8 ust. 2 zd. 1 i ust. 5 ustawy. Skoro pozwany może zgłosić żądanie zabezpieczenia kosztów najpóźniej przy pierw-

¹⁴ Takiej oceny nie zmienia okoliczność, że konstrukcja ta jest powtórzeniem analogicznej regulacji dotyczącej kaucji aktorycznej (art. 1122 k.p.c.).

¹⁵ Takim wyjątkiem jest także art. 1165 § 1 k.p.c., regulujący skutki wniesienia zarzutu zapisu na sąd polubowny. Natomiast odrzucenie pozwu w przypadku niezłożenia przez powoda cudzoziemca kaucji aktorycznej na zabezpieczenie kosztów procesu następuje na gruncie aktualnego stanu prawnego z urzędu (art. 1124 k.p.c.).

szej czynności procesowej (podjętej w I instancji), to nie wydaje się możliwe odrzucenie środka odwoławczego po bezskutecznym upływie wyznaczonego przez sąd terminu do złożenia kaucji (tj. po wydaniu orzeczenia przez sąd I instancji). Powyższa sprzeczność jest konsekwencją tego, że twórcy projektu ustawy wzorowali się na regulacji art. 1124 k.p.c. dotyczącej kaucji aktorycznej (w jego poprzednim brzmieniu), nie biorąc pod uwagę regulacji art. 1121 § 2 k.p.c. dopuszczającej wyjątkowo zgłoszenie żądania zabezpieczenia kosztów procesu dopiero w toku sprawy. Natomiast w razie niezłożenia przez powoda dodatkowego zabezpieczenia (w sytuacji gdy złożona kaucja nie wystarcza na zabezpieczenie kosztów procesu – art. 8 ust. 4 ustawy), sąd wyda postanowienie o umorzeniu postępowania na podstawie art. 355 k.p.c.¹⁶

Sąd zarządzi zaspokojenie z kaucji przyznanых pozwanemu kosztów postępowania na jego wniosek, zgłoszony w terminie miesiąca od dnia uprawomocnienia się orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie. Jeżeli pozwany nie złoży takiego wniosku, sąd zarządzi wydanie kaucji powodowi, ale wyłącznie na jego żądanie. Natomiast jeżeli pozwanemu kosztów nie przyznano, sąd zarządzi wydanie powodowi kaucji z urzędu natychmiast po uprawomocnieniu się orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie (art. 9 ustawy). Na gruncie przytoczonego przepisu pojawiają się dwa pytania. Po pierwsze – dlaczego ustawodawca wymaga od powoda złożenia wniosku o wydanie kaucji w sytuacji, gdy pozwany nie wniósł w terminie o zaspokojenie z kaucji przyznanых mu kosztów, a po drugie – czy użycie słów „sąd zarządzi” oznacza, że sąd wydaje w tym przedmiocie zarządzenie. Odpowiadając na pierwsze pytanie, należy stwierdzić, iż *ratio legis* takiego rozwiązania stanowi okoliczność, że powód jest reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika, w stosunku do którego obowiązują podwyższone wymagania. Natomiast jeżeli chodzi o drugą wątpliwość, należy stwierdzić, że zgodnie z utrwaloną praktyką sąd będzie wydawał w takich sytuacjach postanowienie¹⁷.

Pierwszym podstawowym zagadnieniem, które musi rozstrzygnąć sąd przed przejściem do kolejnych stadiów postępowania grupowego, jest dopuszczalność postępowania grupowego. Zgodnie z art. 10 ust. 1 ustawy sąd rozstrzyga na rozprawie o dopuszczalności postępowania grupowego i odrzuca pozew, jeżeli sprawa nie podlega rozpoznaniu w postępowaniu grupowym. W przeciwnym razie sąd wydaje postanowienie o rozpoznaniu sprawy w postępowaniu grupowym. Na postanowienie sądu w przedmiocie rozpoznania sprawy w postępowaniu grupowym przysługuje zażalenie (art. 10 ust. 2 ustawy). W postępowaniu grupowym – wobec braku odmiennej regulacji i ze względu na odesłanie zawarte w art. 24

¹⁶ W takiej sytuacji, ze względu na niezłożenie przez powoda dodatkowej kaucji, wydanie wyroku stanie się niedopuszczalne.

¹⁷ Odmienne stanowisko zajmuje W. Siedlecki, według którego w sytuacji gdy przepis tak stanowi, sąd wydaje zarządzenia, zob. W. Siedlecki, Z. Świeboda, *Postępowanie cywilne – zarys wykładu*, Warszawa 2000, s. 260-261.

ustawy – znajduje zastosowanie m.in. art. 130 k.p.c., zgodnie z którym przewodniczący wzywa powoda do uzupełnienia braków formalnych lub fiskalnych pozwu, a dopiero w razie bezskutecznego upływu terminu wydaje zarządzenie o zwrocie pozwu. Również odrzucenie pozwu z przyczyn innych niż niedopuszczalność rozpoznania sprawy w postępowaniu grupowym następuje na zasadach ogólnych (art. 199 k.p.c.). W związku z tym nie wiadomo, czym kierował się ustawodawca, przyjmując regulację, zgodnie z którą o dopuszczalności postępowania grupowego sąd rozstrzyga na rozprawie. Bardziej racjonalne byłoby przyjęcie, że w tym przedmiocie sąd może wydać postanowienie na posiedzeniu niejawnym (analogicznie jak w art. 199 § 3 k.p.c.). Wówczas to sąd decydowałby o potrzebie wyznaczenia rozprawy w każdym konkretnym przypadku. Można się również zastanawiać, czy nie bardziej czytelne byłoby wydawanie przez sąd postanowienia o odmowie rozpoznania sprawy w postępowaniu grupowym zamiast postanowienia o odrzuceniu pozwu. Nie miałyby to znaczenia z punktu widzenia skutków określonych w art. 10 ust. 3 ustawy. W uzasadnieniu projektu ustawy stwierdzono, że odrzucenie pozwu z powodu niedopuszczalności postępowania grupowego nie może odbić się na ochronie indywidualnych praw podmiotowych członków grupy. Aby zapobiec takim negatywnym konsekwencjom, wprowadzono regulację, zgodnie z którą w przypadku wytoczenia przez członka grupy – w terminie 6 miesięcy od dnia uprawomocnienia się postanowienia o odrzuceniu pozwu – powództwa o roszczenie, które było objęte powództwem w postępowaniu grupowym, w odniesieniu do tego roszczenia zostają zachowane skutki wytoczenia powództwa w postępowaniu grupowym. Wprowadzenie powyższej regulacji było niewątpliwie uzasadnione. Istotne zastrzeżenia wywołuje jednak posłużenie się terminem „skutki wytoczenia powództwa” zamiast określeniem „skutki wniesienia pozwu”, w sytuacji gdy w postępowaniu grupowym nie ma możliwości zgłoszenia powództwa ustnie do protokołu¹⁸. Ponadto ustawodawca powinien był ograniczyć zastosowanie art. 10 ust. 3 ustawy wyłącznie do skutków materialnoprawnych wniesienia pozwu. Wydaje się, że taka była intencja twórców projektu ustawy, którzy w jego uzasadnieniu wskazali jako przykład tych skutków przerwanie biegu przedawnienia roszczenia. Na gruncie aktualnego brzmienia omawianego przepisu należy przyjąć, że w uregulowanej w nim sytuacji zostają zachowane również skutki procesowe wniesienia pozwu – np. ciągłość właściwości sądu (art. 15 k.p.c.). W konsekwencji należałoby również przyjąć, że do rozpoznania sprawy o roszczenie, które było objęte powództwem w postępowaniu grupowym, będzie zawsze właściwy – zgodnie z art. 15 k.p.c. – sąd okręgowy (także w sytuacji gdy wysokość dochodzonego roszczenia będzie wynosić np. 10 tys. złotych¹⁹). Ze względu na przedstawione wyżej uchybienia należy postulować jak najszybszą nowelizację art. 10 ust. 3 ustawy.

¹⁸ Zob. art. 466 k.p.c.

¹⁹ Zob. art. 17 pkt 4 k.p.c.

Ustalenie zakresu podmiotowego i przedmiotowego sprawy rozpoznawanej w postępowaniu grupowym

Kolejnym stadium postępowania grupowego – po rozstrzygnięciu o jego dopuszczalności – jest ostateczne ustalenie zakresu podmiotowego i przedmiotowego rozpoznawanej w tym postępowaniu sprawy. Postępowaniem grupowym zostaną objęte wyłącznie roszczenia tych osób, które w sposób jednoznaczny wyrażą taką wolę (złożą oświadczenie o przystąpieniu do grupy). Polski ustawodawca przyjął tzw. model *opt-in*²⁰, w którym zachowana jest w pełni autonomia osób, których roszczenia mogą być objęte postępowaniem grupowym. Orzeczenie, które zapadnie w postępowaniu grupowym, będzie miało powagę rzeczy osądzonej wyłącznie w stosunku do osób, które złożą pisemne oświadczenie o przystąpieniu do grupy.

Zgodnie z art. 11 ustawy po uprawomocnieniu się postanowienia o rozpoznaniu sprawy w postępowaniu grupowym sąd zarządzi ogłoszenie o wszczęciu postępowania grupowego. Ogłoszenie to powinno zawierać: wskazanie sądu, przed którym toczy się postępowanie grupowe, oznaczenie występujących w nim stron oraz oznaczenie przedmiotu sprawy, a także informację o zasadach wynagradzania pełnomocnika. Oprócz wymienionych elementów w treści ogłoszenia należy zamieścić informację o możliwości przystąpienia do grupy przez osoby, których roszczenia mogą być objęte powództwem grupowym, poprzez złożenie reprezentantowi grupy, w oznaczonym terminie, nie krótszym niż jeden, a nie dłuższym niż trzy miesiące od daty ogłoszenia, pisemnego oświadczenia o przystąpieniu do grupy. Uzupełnieniem powyższej informacji jest zawarta w ogłoszeniu wzmianka o wiążącym skutku wyroku wobec członków grupy. Ogłoszenie o wszczęciu postępowania grupowego umieszcza się w poczytnej prasie o zasięgu ogólnokrajowym, a w szczególnych wypadkach sąd może zarządzić zamieszczenie ogłoszenia w prasie o zasięgu lokalnym (art. 11 ust. 3 ustawy). Zamieszczenie ogłoszenia ma na celu poinformowanie jak największej liczby osób, których roszczenia mogą być objęte postępowaniem grupowym, o toczącym się postępowaniu, a tym samym umożliwienie takim osobom złożenia oświadczenia o przystąpieniu do grupy. Jeżeli potencjalni członkowie grupy zamieszkują na niewielkim obszarze (np. w sytuacji gdy ich roszczenia są związane ze skażeniem środowiska o charakterze lokalnym), może nie być celowe zamieszczenie ogłoszenia w prasie o zasięgu ogólnokrajowym. Artykuł 11 ust. 4 ustawy stanowi, że zarządzenia ogłoszenia o wszczęciu postępowania grupowego można

²⁰ Model przeciwny (tzw. *opt-out*) opiera się na założeniu, że podmiot, który nie chce być związany orzeczeniem zapadłym w postępowaniu grupowym, musi złożyć oświadczenie o wystąpieniu z grupy. W modelu tym występują dwie fazy. W pierwszej z nich reprezentant grupy wskazuje podmioty, które spełniają przesłanki zakwalifikowania ich do grupy, i zawiadamia te podmioty o ich zakwalifikowaniu. W drugiej fazie podmioty zakwalifikowane do grupy mają – w określonym terminie – możliwość złożenia oświadczenia o wystąpieniu z grupy.

zaniechać wtedy, gdy z okoliczności sprawy wynika, że wszyscy członkowie grupy złożyli oświadczenia o przystąpieniu do grupy. Ze sformułowania powyższego przepisu wynika, że zaniechanie ogłoszenia może mieć miejsce tylko w wyjątkowych sytuacjach, gdy w konkretnych okolicznościach sąd jest w stanie stwierdzić, że w skład grupy nie mogą wchodzić inne osoby poza tymi, które już do niej przystąpiły. Przystąpienie do grupy po upływie terminu wyznaczonego przez sąd jest niedopuszczalne (art. 11 ust. 5 ustawy). Przytoczony wyżej przepis jest nieprecyzyjny. Ustawodawca nie powinien posługiwać się terminem „niedopuszczalne”. W postępowaniu cywilnym sąd wydaje określone orzeczenia. Oświadczenie o przystąpieniu do grupy złożone po upływie terminu mogłoby np. być odrzucane przez sąd postanowieniem. Wątpliwość wywołuje także termin do złożenia oświadczenia, który jest terminem oznaczonym przez sąd, ale nie krótszym niż jeden, a nie dłuższym niż trzy miesiące od daty ogłoszenia. Nie wiadomo, czy jest to termin ustawowy (art. 168 i n. k.p.c.) podlegający przywróceniu, czy termin sądowy, który może zostać przedłużony (art. 166 k.p.c.). Wydaje się jednak, że – z uwagi na sformułowanie „w oznaczonym terminie” – termin ten należy uznać za sądowy.

Wbrew kategorycznemu brzmieniu przepisu art. 11 ust. 5 ustawy, zgodnie z treścią którego przystąpienie do grupy po upływie terminu wyznaczonego przez sąd jest niedopuszczalne, osoba, która przed dniem wszczęcia postępowania grupowego wytoczyła przeciwko pozwanemu powództwo o roszczenie, które może być objęte postępowaniem grupowym, nie później niż do dnia zakończenia postępowania w pierwszej instancji, może złożyć oświadczenie o przystąpieniu do grupy. W takim przypadku sąd wydaje postanowienie o umorzeniu postępowania (art. 13 ust. 2 ustawy).

Regulację w tym zakresie należy uznać za niewystarczającą. Przepis nie udziela odpowiedzi na pytanie, czy przystąpienie do grupy może nastąpić do zakończenia postępowania grupowego w pierwszej instancji, czy też do zakończenia w pierwszej instancji, ale postępowania o roszczenie, które może być objęte postępowaniem grupowym. Ustawodawca nie wskazał też, komu ma być złożone oświadczenie o przystąpieniu do grupy na tym etapie postępowania – reprezentantowi czy sądowi; nie wyjaśniono, czy oświadczenie to podlega badaniu z punktu widzenia spełnienia przezeń wymogów formalnych wskazanych w art. 12 zd. 1 ustawy. Wreszcie nie wiadomo, czy w takiej sytuacji sąd rozpoznający sprawę w postępowaniu grupowym winien wydać nowe postanowienie co do składu grupy. Udzielenie odpowiedzi na to ostatnie pytanie ma szczególne istotne znaczenie, bowiem umorzenie postępowania w sprawie o roszczenie, które może być objęte postępowaniem grupowym przed rozstrzygnięciem sądu co do nowego składu grupy, może być kwalifikowane jako pozbawienie strony możliwości obrony swoich praw i – w konsekwencji – naruszenie konstytucyjnego prawa do sądu (art. 45 Konstytucji RP). Złożenie oświadczenia o przystąpieniu do grupy nie później niż do dnia zakończenia postępowania w pierwszej instancji skutkuje obligatoryjnym wydaniem postanowienia o umorzeniu dotychczasowe-

go postępowania indywidualnego („sąd wydaje”; art. 13 ust. 2 zd. 2 ustawy). Postępowanie winien umorzyć sąd rozpoznający sprawę indywidualną. Aby jednak mógł on podjąć właściwą i należną decyzję procesową, musi posiadać wiedzę o przystąpieniu powoda do grupy w postępowaniu grupowym. Jedynym źródłem takiej wiedzy jest powód, który może nie powiadomić sądu o tej okoliczności. Możliwe są zatem sytuacje, w których będą toczyć się dwa równoległe procesy o identycznym przedmiocie, w których zapadną wyroki obejmujące swoją powagą te same podmioty. Tym sposobem rozwiązanie, które w założeniu sprzyjać ma ujednocnieniu postępowań podobnych (ten sam pozwany, roszczenia jednego rodzaju, oparte na tej samej lub takiej samej podstawie faktycznej) oraz wzmocnić realizację zasady ekonomii procesowej i szybkości postępowania, może doprowadzić do poważnych zaburzeń w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości.

W oświadczeniu o przystąpieniu do grupy uprawniony powinien określić swe żądanie oraz wskazać okoliczności uzasadniające żądanie, a także przynależność do grupy oraz przedstawić dowody (art. 12 zd. 1 ustawy). Powód może zobowiązać członka grupy do złożenia w wyznaczonym terminie dodatkowych dowodów i wyjaśnień (art. 16 ust. 2 ustawy), przy czym należy sądzić, że termin ten nie może być dłuższy niż termin wyznaczony przez sąd w trybie przepisu art. 17 ust. 1 ustawy. Obciążenie członka grupy obowiązkiem złożenia dodatkowych dowodów i wyjaśnień jest konsekwencją zapisanej w ustawie reguły ciężaru dowodu: w sprawach o roszczenia pieniężne ciężar udowodnienia przynależności członka do grupy spoczywa na powodzie. W innych sprawach do ustalenia przynależności członka do grupy wystarcza uprawdopodobnienie (art. 16 ust. 1 ustawy). Niewątpliwym mankamentem tego uzupełniającego zbierania dowodów i wyjaśnień przez powoda jest fakt, iż ustawa nie wskazuje, w jakiej formie winien on zobowiązać członka grupy do wykonania powyższych obowiązków, nie sprecyzowano również, jakie konsekwencje wynikają z niewywiązania się przez członka grupy z tych obowiązków. Możemy jedynie przypuszczać, że będzie to skutkowało wykluczeniem członka z grupy. Należy też przypomnieć, że ustawodawca nie precyzuje jednoznacznie, do kiedy ma nastąpić ujednocnienie roszczeń pieniężnych, do którego może dojść także w podgrupach (art. 2 ust. 1 i 2 ustawy). Wydaje się zatem, iż możliwa jest sytuacja, w której uprawniony, składając oświadczenie o przystąpieniu do grupy, dołącza do niej już po utworzeniu podgrup. W takiej sytuacji powinien on w oświadczeniu o przystąpieniu do grupy wskazać także okoliczności uzasadniające przynależność do podgrupy, choć przepisy ustawy takiego obowiązku wprost nie nakładają (por. jednak art. 15 ustawy).

Z punktu widzenia warunków formalnych oświadczenie uprawnionego o przystąpieniu do grupy bliskie jest wymogom, jakie winien spełniać pozw. Ustawa stanowi, że uprawniony powinien określić swe żądanie oraz wskazać okoliczności uzasadniające żądanie – elementy te właściwie wyczerpują obligatoryjną treść pozwu (por. art. 187 § 1 k.p.c.) – a ponadto wskazać okoliczności uzasadniające przynależność do grupy oraz przedstawić dowody (art. 12 zd. 1

ustawy). Przepisy ustawy nie dają odpowiedzi na pytanie, czy braki formalne wyżej wymienionego oświadczenia w ogóle podlegają sanowaniu oraz jakich czynności powinien ewentualnie dokonać reprezentant grupy (powód) w razie złożenia przez uprawnionego oświadczenia niespełniającego wymogów wskazanych w przepisie art. 12 ustawy.

Reprezentant grupy (powód) sporządza wykaz osób, które przystąpiły do grupy, i „przedstawia” go sądowi, dołączając oświadczenia o przystąpieniu do grupy²¹. Sąd doręcza wykaz pozwanemu (art. 12 zd. 2 i 3 ustawy). Wykaz osób, które przystąpiły do grupy, wraz z załącznikami, tzn. oświadczeniami uprawnionych o przystąpieniu do grupy, jest pismem procesowym w rozumieniu art. 125 § 1 k.p.c. Wydaje się zatem, że spełnienie wymogów formalnych, jakie Kodeks postępowania cywilnego stawia pismom procesowym (art. 126), a ustawa – oświadczeniom o przystąpieniu do grupy (art. 12 zd. 1), powinno być badane przez sąd w trybie przepisu art. 130 k.p.c. w zw. z art. 24 ust. 1 ustawy, co może doprowadzić do wezwania do poprawienia lub uzupełnienia pisma, pod rygorem zwrotu. Należy też zauważyć, że użyte przez ustawodawcę określenie „przedstawia” nie powinno się znaleźć w przepisach regulujących postępowanie cywilne. Ponadto nie został określony termin, w jakim powód ma złożyć wykaz w sądzie. Doręczenie wykazu osób pozwanemu następuje za pośrednictwem sądu. Taka regulacja stanowi odstępstwo od zasady doręczeń bezpośrednich w sytuacji, gdy strona pozwana również reprezentowana jest przez pełnomocnika zawodowego (co będzie regułą w praktyce)²².

Z chwilą przedstawienia sądowi oświadczenia uprawnionego o przystąpieniu do grupy między członkiem grupy oraz pozwanym powstaje skutek sprawy w toku, co do roszczenia objętego postępowaniem grupowym (art. 13 ust. 1 ustawy). Nie następuje zatem zawiśnięcie sporu pomiędzy tymi podmiotami, ale niedopuszczalne jest wytoczenie przez członka grupy samodzielnego powództwa przeciwko temu samemu pozwanemu o to samo roszczenie, a pozwany może podjąć obronę²³, np. zgłaszając zarzuty dotyczące członkostwa określonych osób w grupie lub podgrupach (art. 15 ustawy). W razie wytoczenia przez członka grupy samodzielnego powództwa przeciwko temu samemu pozwanemu o to samo roszczenie, po przedstawieniu sądowi wyżej wymienionego oświadczenia uprawnionego pozew taki winien być odrzucony (art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 24 ust. 1 ustawy). Powyższy zabieg legislacyjny jest konieczny i uzasadniony. Skoro członek grupy występuje w postępowaniu grupowym, co do zasady, jako strona w znaczeniu materialnoprawnym, pomiędzy nim a pozwanym w ogóle nie może powstać stan sprawy w toku. Trzeba pamiętać, że podmiotowe granice zawisłości sprawy są określane przez obie strony procesu, tzn. te podmioty, które występują

²¹ O treści tych oświadczeń była już mowa powyżej (zob. art. 12 zd. 1 ustawy).

²² Zob. art. 132 § 1 k.p.c.

²³ Z wyłączeniem powództwa wzajemnego (zob. art. 24 ust. 1 ustawy).

w charakterze strony powodowej i pozwanej w chwili doręczenia pozwu pozwanemu²⁴. Tak samo kształtuje się sytuacja w odniesieniu do „pierwotnych” członków grupy, z tym że pomiędzy nimi a pozwanym skutek sprawy w toku powstaje z chwilą doręczenia pozwu pozwanemu. Należy też przypomnieć, że możemy mieć do czynienia z sytuacją, w której reprezentant grupy (powód) będzie równocześnie członkiem grupy. Wówczas będzie on zarówno stroną w znaczeniu procesowym, jak i (w odniesieniu do własnego roszczenia) stroną w znaczeniu materialnoprawnym (podmiotem, któremu przysługuje roszczenie materialnoprawne). Jak wynika z powyższego, tylko w takim układzie podmiotowym stan sprawy w toku powstanie także w stosunku do strony w znaczeniu materialnoprawnym.

Na ustalenie zakresu podmiotowego sprawy znaczący wpływ może mieć podniesienie przez pozwanego zarzutów dotyczących członkostwa określonych osób w grupie lub podgrupach. Zarzuty te mogą być podnoszone w terminie wyznaczonym przez sąd, nie krótszym niż miesiąc (art. 15 ustawy). Termin ten, jako wyznaczany przez sąd, winien być uznany za termin sądowy, który może być z ważnej przyczyny przedłużony lub skrócony przez przewodniczącego, na wniosek zgłoszony przed upływem terminu, nawet bez wysłuchania strony przeciwnej (art. 166 k.p.c. w zw. z art. 24 ust. 1 ustawy). Jak się zdaje, będą to mogły być wyłącznie zarzuty procesowe, np. zarzut braku jednorodności roszczeń (art. 1 ust. 1 ustawy), naruszenia terminu z art. 11 ust. 5 ustawy, nieoparcia roszczenia na tej samej lub takiej samej podstawie faktycznej (art. 1 ust. 1 ustawy). W zasadzie nie będzie można skutecznie podnieść w stosunku do członkostwa określonych osób w grupie lub podgrupach zarzutu braku legitymacji procesowej, ponieważ posiada ją wyłącznie reprezentant grupy (w zasadzie, ponieważ zarzut ten można skutecznie podnieść wobec reprezentanta będącego równocześnie członkiem grupy).

Ponadto przepisy wyłączają wprost dopuszczalność interwencji ubocznej członka grupy po stronie powodowej (art. 14 ustawy) oraz eliminują przekształcenia podmiotowe i zmianę stron na podstawie przepisów art. 194-196 k.p.c. (art. 24 ust. 1 ustawy). Należy jednak zauważyć, że interwencja uboczna innych osób trzecich zarówno po stronie powodowej, jak i pozwanej jest dopuszczalna. I tak np. osoba, która nie została objęta postanowieniem sądu co do składu grupy, będzie mogła zgłosić interwencję uboczną po stronie powodowej, jako że może posiadać, wymagany od interwenienta ubocznego, interes prawny (w tym przypadku interwencja uboczna o charakterze pośrednim²⁵). Przy dopuszczalności interwencji ubocznej innych osób trzecich pod rozwagę należy wziąć

²⁴ M. Jędrzejewska, Komentarz do art. 192 k.p.c., System Informacji Prawnej LexPolonica, teza 13.

²⁵ Interes prawny ma charakter pośredni, jeżeli ochrona lub bezpośrednio zagrożenie interesu interwenienta ubocznego może nastąpić w procesie będącym następstwem rozstrzygnięcia wydanego w postępowaniu, w którym zgłaszana jest interwencja uboczna, M. Jędrzejewska, Komentarz do art. 76 k.p.c., System Informacji Prawnej LexPolonica, teza 4.

możliwość zmiany strony, skoro za zgodą stron interwenient uboczny może wejść w miejsce strony, do której przystąpił (art. 83 k.p.c. w zw. z art. 24 ust. 1 ustawy). Wydaje się, że taka sytuacja może nastąpić po obu stronach procesu, przy czym zmiana po stronie powodowej prowadzić będzie równocześnie do zmiany reprezentanta grupy²⁶.

Po upływie wyznaczonego przez sąd terminu (termin sądowy), nie krótszego niż miesiąc od dnia doręczenia powodowi zarzutów co do członkostwa, sąd wydaje postanowienie co do składu grupy. Sąd może wydać to postanowienie na posiedzeniu niejawnym. Na postanowienie co do składu grupy przysługuje zażalenie (art. 17 ust. 1 i 2 ustawy). Po wydaniu tego postanowienia oświadczenie członka grupy o wystąpieniu z grupy jest bezskuteczne (art. 17 ust. 3 ustawy). W przypadku wytoczenia powództwa o roszczenie objęte postępowaniem grupowym przez osobę, która przystąpiła do grupy, a nie została objęta postanowieniem sądu co do składu grupy, w terminie 6 miesięcy od dnia uprawomocnienia się tego postanowienia w odniesieniu do tego roszczenia zostają zachowane skutki wytoczenia powództwa w postępowaniu grupowym (art. 17 ust. 4 ustawy). Ze względu na nakaz odpowiedniego stosowania w tej sytuacji art. 10 ust. 3 ustawy można bronić poglądu, że chodzi tu jedynie o zachowanie materialnoprawnych skutków wytoczenia powództwa, w tym w szczególności przerwania biegu terminu przedawnienia roszczenia. Nie do przyjęcia byłoby bowiem zachowanie skutków procesowych wniesienia pozwu, np. ciągłości właściwości sądu (art. 15 k.p.c.).

Rozpoznanie sprawy

Rozpoznanie sprawy w postępowaniu grupowym będzie prowadzone według zasad ogólnych Kodeksu postępowania cywilnego, w trybie procesu cywilnego, w zwykłym postępowaniu rozpoznawczym (art. 24 ust. 1 ustawy)²⁷.

W pierwszej kolejności oznacza to, że sąd orzekający będzie rozpoznawał sprawę na rozprawie (art. 148 § 1 k.p.c. w zw. z art. 24 ust. 1 ustawy).

W zakresie postępowania dowodowego ustawa wprowadza jedną modyfikację, stanowiąc, że członka grupy lub podgrupy przesłuchuje się w charakterze strony (art. 20 ustawy). Jest to przepis niezbędny; w razie jego braku niedopuszczalne byłoby przesłuchanie strony w znaczeniu materialnoprawnym w charak-

²⁶ Przepis art. 18 ustawy normujący zmianę reprezentanta grupy na wniosek więcej niż połowy członków grupy nie został zastrzeżony przez ustawodawcę jako wyłączny tryb zmiany reprezentanta.

²⁷ Przepis art. 24 ust. 1 ustawy eliminuje w postępowaniu grupowym jedynie zastosowanie przepisów art. 425-505¹⁴ k.p.c., jednakże jest to niedopatrzenie ustawodawcy. Niewyłączenie przepisów o europejskich postępowaniach w sprawach transgranicznych oraz o elektronicznym postępowaniu upominawczym najprawdopodobniej wynika stąd, że w czasie tworzenia ustawy o postępowaniu grupowym tych postępowań odrębnych postępowanie cywilne sądowe jeszcze nie znało.

terze strony procesowej. Wydaje się, że nie należy interpretować powyższego zapisu ustawy jako nakazu obligatoryjnego przeprowadzenia dowodu z przesłuchania członków grupy lub podgrupy. Byłoby to nie do pogodzenia z aktualnym brzmieniem przepisu art. 299 k.p.c., zgodnie z którym: „Jeżeli po wyczerpaniu środków dowodowych lub w ich braku pozostały niewyjaśnione fakty istotne dla rozstrzygnięcia sprawy, sąd dla wyjaśnienia tych faktów może dopuścić dowód z przesłuchania stron”²⁸. Wreszcie, przy grupie składającej się ze znacznej liczby członków obligatoryjne przeprowadzenie dowodu z przesłuchania wszystkich członków grupy lub podgrupy byłoby praktycznie niewykonalne, a co najmniej skomplikowane i bardzo czasochłonne.

W sposób szczególny ograniczono dopuszczalność czynności dyspozytywnych stron. Cofnięcie pozwu, zrzeczenie się lub ograniczenie roszczenia oraz zawarcie ugody wymaga zgody więcej niż połowy członków grupy (art. 19 ust. 1 ustawy). Zgoda na dokonanie wyżej wymienionych czynności nie może być domniemywana. Powinna być ona wyartykułowana w sposób niebudzący żadnych wątpliwości. Brak niestety regulacji ustawowej co do formy, w jakiej owa zgoda ma być udzielona i przekazana do wiadomości sądu. Należy w tej mierze postulować szybką zmianę analizowanego przepisu ze wskazaniem na potrzebę zastosowania w tym wypadku, co najmniej, zwykłej formy pisemnej. Podkreślenia wymaga też fakt, że gdyby do cofnięcia pozwu, zrzeczenia się lub ograniczenia roszczenia albo zawarcia ugody miało dojść po wydaniu przez sąd postanowienia co do składu grupy, mniejszość członków grupy będzie musiała podporządkować się woli większości. Na tym etapie postępowania oświadczenie członka grupy o wystąpieniu z grupy jest bezskuteczne (art. 17 ust. 3 ustawy), a zatem droga dochodzenia swych roszczeń w indywidualnym procesie została bezpowrotnie zamknięta (por. art. 1 ust. 3 ustawy). Należy wreszcie zaznaczyć, że przy obliczaniu niezbędnej większości głosów członków grupy zarachowaniu będzie podlegał także głos reprezentanta grupy będącego członkiem grupy. Sąd może uznać za niedopuszczalne cofnięcie pozwu, zrzeczenie się lub ograniczenie roszczenia, jak też zawarcie ugody, jeżeli okoliczności sprawy wskazują, że wymienione czynności są sprzeczne z prawem lub dobrymi obyczajami albo zmierzają do obejścia prawa bądź rażąco naruszają interes członków grupy (art. 19 ust. 2 ustawy), przy czym jest to regulacja szczególna w stosunku do przepisów art. 204 § 4 i 223 § 2 k.p.c.

Jak już wskazano, ustawodawca nie wykluczył możliwości ugodowego załatwienia sprawy rozpoznawanej w postępowaniu grupowym. Artykuł 7 ustawy stanowi, że w każdym stanie sprawy sąd może skierować strony do mediacji. Jest to przepis szczególny w stosunku do ogólnego art. 183⁸ § 1 k.p.c., zgodnie z którym sąd może skierować strony do mediacji aż do zamknięcia pierwszego posiedzenia

²⁸ Przepis art. 299 k.p.c. w brzmieniu ustalonym ustawą z 17 grudnia 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2010 r., nr 7, poz. 45.

wyznaczonego na rozprawę; po zamknięciu tego posiedzenia takie skierowanie jest możliwe tylko na zgodny wniosek stron. Rozszerzenie możliwości skierowania stron do mediacji z inicjatywy sądu oznacza, że również w sytuacji, gdy jedna ze stron zwróci się do sądu z wnioskiem o skierowanie do mediacji, sąd może taki wniosek uwzględnić. Taka regulacja może umożliwiać podejmowanie działań sprzecznych z założeniami ustawy (tj. z zasadą szybkości postępowania i z zasadą ekonomii procesowej). Będzie to miało miejsce np. w sytuacji, gdy strona, wnioskując o skierowanie do mediacji, działa z zamiarem przeciągnięcia postępowania, nie mając w rzeczywistości zamiaru zawarcia ugody.

Co do środków obrony, ustawa o powództwie grupowym wyłącza możliwość wytoczenia powództwa wzajemnego, a nadto możliwość zastosowania art. 205 k.p.c. (art. 24 ust. 1 ustawy).

W sentencji wyroku należy wymienić wszystkich członków grupy lub podgrupy; nadto w wyroku zasądającym świadczenie pieniężne należy ustalić, jaka kwota przypada każdemu członkowi grupy lub podgrupy (art. 21 ust. 1 i 2 ustawy). Celem tak sprecyzowanego podziału zasądzonych świadczenia jest uniknięcie ewentualnych sporów mogących wyniknąć pomiędzy członkami grupy, gdyby sąd pozostawił tę kwestię do rozstrzygnięcia samym zainteresowanym. Wyrok prawomocny ma skutek wobec wszystkich członków grupy (art. 21 ust. 3 ustawy), a zatem mamy do czynienia z rozszerzoną prawomocnością tego orzeczenia. Oznacza to także i to, że jeżeli jakiś podmiot kwalifikował się do postępowania grupowego, ale nie wziął w nim udziału, nadal może dochodzić swoich roszczeń na drodze sądowego postępowania cywilnego. Nawet gdyby takich osób było więcej i po raz kolejny zachodziłyby przesłanki do wszczęcia postępowania grupowego, wcześniejsze rozstrzygnięcie nie stoi temu na przeszkodzie.

Jak wskazano w uzasadnieniu projektu ustawy, sąd, uznając roszczenie za usprawiedliwione w zasadzie (art. 2 ust. 2 ustawy), może wydać wyrok przesądający o odpowiedzialności pozwanego co do zasady. W takim wypadku każdy z członków grupy może dochodzić swoich roszczeń w drodze indywidualnego procesu, wytaczając powództwo o świadczenie. Wyrok ustalający odpowiedzialność pozwanego co do zasady będzie miał dla tego procesu znaczenie prejudycjalne (art. 365 k.p.c.).

Wykonanie orzeczenia

Egzekucja świadczenia pieniężnego przypadającego członkowi grupy lub podgrupy prowadzona jest w oparciu o tytuł egzekucyjny, którym jest wyciąg z wyroku wskazujący w szczególności wysokość należnego mu świadczenia (art. 22 ustawy). Z regulacji tej wynika, że wszczęcie egzekucji świadczenia pieniężnego pozostawiono w dyspozycji członka grupy lub podgrupy. Winien on przede wszystkim wystąpić do sądu z wnioskiem o wydanie wyciągu z wyroku oraz

wnioskiem o nadanie klauzuli wykonalności temu wyciągowi z wyroku. Dopiero wówczas, dysponując tytułem wykonawczym, możliwe stanie się złożenie przezeń wniosku o wszczęcie i przeprowadzenie postępowania egzekucyjnego.

Inaczej rzecz się ma przy egzekucji świadczeń niepieniężnych. W sprawach o świadczenia niepieniężne egzekucję zasądzonego świadczenia wszczyna się, co do zasady, na wniosek reprezentanta grupy (art. 23 ust. 1 ustawy). Jeżeli zasądzone świadczenie niepieniężne nie zostanie spełnione w terminie 6 miesięcy, liczonym od dnia uprawomocnienia się wyroku, a w tym czasie reprezentant grupy nie wystąpi z wnioskiem o wszczęcie egzekucji, z wnioskiem o nadanie klauzuli wykonalności, a także o wszczęcie egzekucji, może wystąpić każdy z członków grupy (art. 23 ust. 2 ustawy). Z literalnego brzmienia przepisu wynika, że reprezentant grupy może wszcząć egzekucję, dysponując jedynie prawomocnym wyrokiem sądu (tytułem egzekucyjnym). Równie dobrze może to być jednak omyłka ustawodawcy. Gdyby jednak taka właśnie była jego rzeczywista wola, oznacza to, że mamy do czynienia z istotnym wyjątkiem od zasady, zgodnie z którą podstawą egzekucji jest tytuł wykonawczy (art. 776 k.p.c.). Z drugiej jednak strony zupełnie niezrozumiałe jest w tym kontekście, dlaczego dla członka grupy podstawą do egzekucji świadczenia niepieniężnego musi już być tytuł wykonawczy (tytuł egzekucyjny opatrzonej klauzulą wykonalności).

Wobec powyższego można stanąć na stanowisku, że podstawą egzekucji świadczenia niepieniężnego, wszczynanej przez reprezentanta grupy, jest tytuł egzekucyjny; można też bronić koncepcji oczywistego błędu ustawodawcy w tej mierze. Przyjmując jednak, że mamy do czynienia z racjonalnym ustawodawcą, uzasadnione wydaje się pierwsze ze wskazanych stanowisk, znajdujące nadto oparcie w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego (art. 776 k.p.c. zd. 1 *in fine*).

Podsumowanie

Postępowanie grupowe to nowa instytucja, nieznana dotychczas postępowaniu cywilnemu. Celem tej regulacji jest stworzenie takiego modelu postępowania, w którym rozstrzygane będą podobne (często drobne) sprawy różnych podmiotów.

Postępowanie to umożliwi wielu podmiotom realizację prawa do sądu w jednym procesie. Daje ono zatem realną szansę na zwiększenie dostępu do ochrony prawnej. Stwarza ponadto warunki do ujednoczenia rozstrzygnięć sądów w podobnych sprawach oraz umożliwia faktyczne realizowanie zasad ekonomii procesowej i szybkości postępowania.

Jak każda „nowość”, budzi zainteresowanie, ale również obawy. Ich źródłem jest w szczególności używanie terminologii niedostosowanej do Kodeksu postępowania cywilnego, widoczne i wskazane powyżej mankamenty konstruk-

cyjne analizowanej legislacji, ulokowanie powództwa grupowego poza systemem prawa procesowego cywilnego, a przede wszystkim częściowe nakładanie się na siebie instytucji współuczestnictwa w sporze oraz powództwa grupowego i wreszcie – chyba przesadne – obawy przed „amerykanizacją” prawa polskiego.

Przepisów o postępowaniu grupowym nie włączono do Kodeksu postępowania cywilnego, dostrzegając potrzebę zweryfikowania ich działania w praktyce. Być może doprowadzi to w przyszłości do wykształcenia nowego modelu postępowania odrębnego – postępowania odformalizowanego, usprawnionego i skróconego, w którym dochodzony jest interes grupy będący sumą interesów indywidualnych jej członków.